

Peter Mikša¹

Ni ga špika ...

... in ni stene

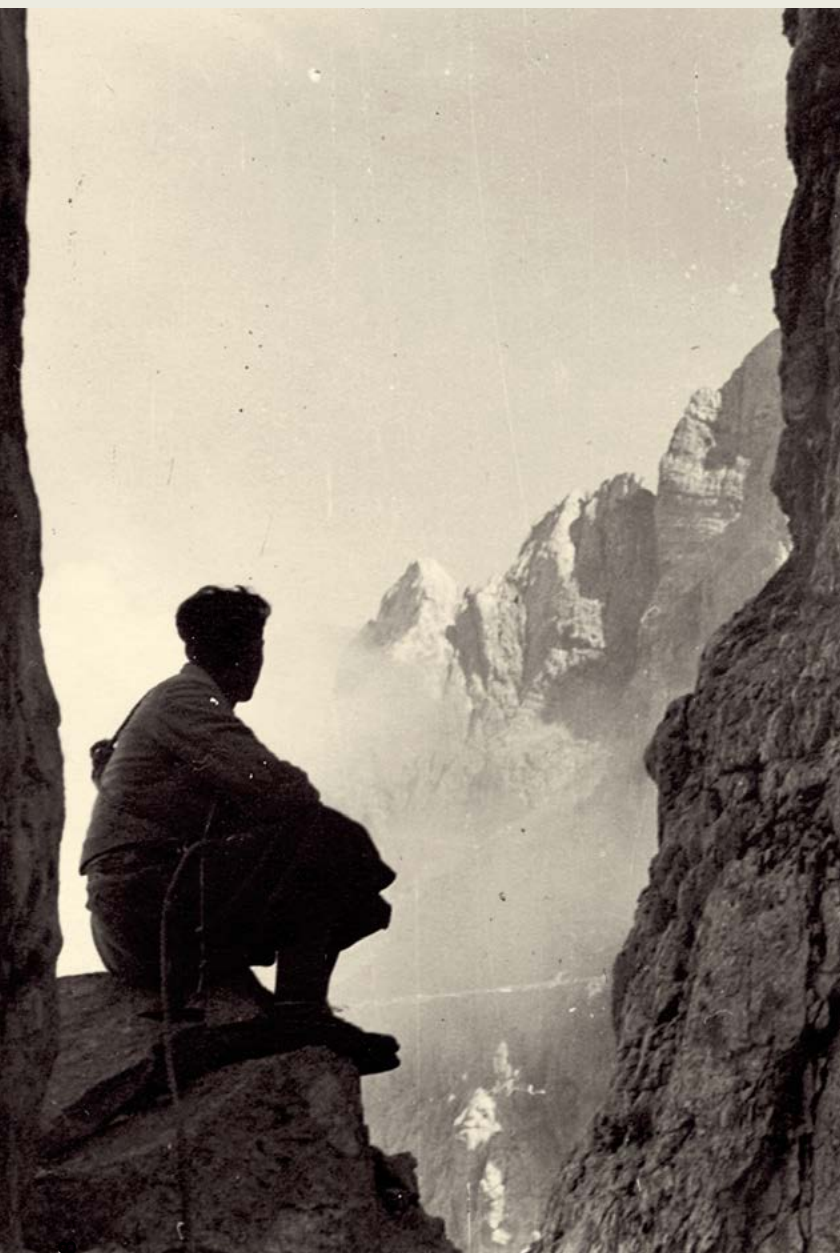
Začetek organiziranega alpinizma na Slovenskem datiramo v dvajseta leta prejšnjega stoletja. Mladina, zbrana v leta 1921 ustanovljenem Turistovskem klubu Skala, je želela sistematično nadaljevati alpinistično delo družbe Dren, Juliusa Kugyja, Henrika Tume in preostalih redkih alpinističnih posameznikov, ki so se pri nas že pred prvo svetovno vojno ukvarjali s to dejavnostjo.

Skalaši so vedeli, da je osnova v dobrem izobraževanju, kar je vsaj na papirju postala glavna usmeritev novega kluba. V klubskih pravilih so zapisali, da so njihove glavne naloge "gojiti turistiko in smuški šport, pospeševati in širiti oboje v strokovnem

športnem smislu /.../, vežbati svoje člane in sploh mladino v strokovnih turistovskih in smučarskih tečajih, prirejati predavanja, tečaje, izlete in ture /.../". Tako je TK Skala začrtal smer slovenskega alpinizma in postavil temelje generacijam, ki so šele prihajale. Prav zaradi tega lahko z današnje perspektive z gotovostjo trdimo, da so uspehi slovenskih alpinistov v naslednjih desetletjih – pa vse do danes – v veliki meri tudi njihova zasluga.

Prva svetovna vojna je za sabo pustila veliko razdejane tudi v slovenskih gorah, predvsem v Julijskih Alpah. Velik del slovenskega ozemlja je z rapalsko pogodbo pripadel Italiji, nova rapalska meja je potekala po Julijskih Alpah (čez vrh Triglava), z rezultatom koroskega plebiscita, določenega v senžermenski mirovni pogodbi, pa je tudi meja z Avstrijo prišla na grebene Karavank. S koncem vojne je Slovensko planinsko društvo izgubilo kar trinajst od sedemindvajsetih predvojnih podružnic, petnajst koč je bilo opuščeni ali uničeni, pet koč pa je po novi državni ureditvi stalo na tujem ozemlju. SPD se je zato v prvih povojnih letih posvetil predvsem obnovi gorske infrastrukture. Konec vojne je prav tako prinesel veter novih idej, ki je zavel tudi v gorah, kjer je mlada povojna generacija videla predvsem nove športne izzive, zato so mladi gorski navdušenci ustanovili svoj turistovski klub. Skalaši (na začetku so se imenovali tudi skalarji) so se družili že nekaj časa pred ustanovitvijo kluba, skupaj so hodili v hribe in plezali, a še v času nastanka kluba je bilo plezalstvo med Slovenci skoraj popolnoma nerazvito. Že vzpon na Triglav, Škrlatico in druge težje dostopne vršace po nadelanih poteh je tedaj veljal za pomemben planinski uspeh, o vzponu po Turskem žlebu se je npr. pisalo tako, da so se bralcem morali jeziti lasje. Redki alpinistični vzponi so v časopisju spadali v *rang* senzacionalističnih novic. Zaradi smrtnih nesreč, ki so se skalašem dogodile že v prvih mesecih po ustanovitvi kluba, pa so bili plezalci tudi primerni za "rumene" vesti. Takrat se je družba iz prvotnega odobravanja alpinistične dejavnosti množično obrnila v histeričen napad na "samomorilce". Že leta 1921 del javnosti Skali, predvsem po smrtni nesreči Karla Tauszherja v severni steni Turske gore, torej še v letu po ustanovitvi, ni bil naklonjen. Med ljudmi je

Dušan Vadeb v Špiku
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

*Zlata naveza (Stanko Tominšek,
Joža Čop in Miha Potačnik)
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

kročila šala, da kratica TKS pomeni "trapasti klub samomorilcev".

Ta nesreča pa je pokazala tudi, kako šibka sta bila znanje in izurjenost skalašev. Lotili so se reševanja ponesrečenega tovariša, a so po nekaj poskusih pristopa do njegovega trupla v steni odstopili. Od tam ga je izvelkel šele 71-letni gorski vodnik Martin Ošep iz Solčave, ki je sam, bos in z vrvjo čez pleča splezal do njega in ga spustil po steni navzdol.

Takšno plezalno stanje je trajalo vse do prihoda Klementa Juga v TK Skala leta 1922. Prav Jug je s svojim prihodom ustvaril prvo jasno ideologijo alpinizma, s svojimi vzponi pa je začel tudi t. i. osvajalno dobo slovenske alpinistike. Njegovi nazori o smotru alpinizma, o tovarištvu, o vzgoji volje ipd. tvorijo osnovo za ideologijo ne le skalašev, ampak slovenskega alpinizma sploh. Jug, sicer filozof, je bil prvi, ki je začel sistematično plezati v prvenstvenih smereh. V treh letih svoje plezalne poti je napredoval od najlažjih plezalnih vzponov do – za tisti čas – izredno težavnih (ocena V). Avgusta leta 1924 se je smrtno ponesrečil med solo prvenstvenim vzponom po zahodnem delu Triglavske severne stene. Smer v Jugovi liniji sta leta 1930 preplezala Pavla Jesih in Milan Gostiša in danes nosi ime Jugov steber.

Jug je svoje plezalne tovariše rad navdihoval z "bojnimi" govori, med njimi tudi s tem: "Sramota je, da so vse že pred nami preplezali tujci. Mi se moramo dvigniti nadnje. Človek zmore veliko, če hoče. In mi moramo hoteti, če naj postanejo vse naše planine v vsakem oziru naše. Kdor izmed narodov se zadovolji z majhnim, izgine. Za velike pa ni veličine nikoli dovolj. Jugoslovani smo po številu majhni, zato pa moramo po svojem bistvu postati veliki!"

Odprl je vrata razvoju alpinistike pri nas, skalašem pa je dal plezalno usmeritev – boj za prvenstvo v stenah med slovenskimi plezanci in tujci kot nadaljevanje predvojnega boja za gore med slovenskimi in predvsem nemškimi planinci.

Narodnoobrambno delo, ki ga je začel SPD s postavljanjem koč, se je s tem nadaljevalo in že v naslednjih letih sta se količina in kakovost preplezanega v naših stenah prevesila na stran slovenskih plezalcev.

Jugova nesreča v Triglavu je za nekaj časa zavrla alpinistično dejavnost, klub je iz nedejavnosti na alpinističnem področju potegnila generacija ljubljanskih in jeseniških plezalcev, ki so ob Jugovi smrti šele začeli plezati, na primer Mira Marko Debelakova, Joža Čop, Pavla Jesih idr. Z vzponom Debelakove v Direktni smeri v severni steni Špika leta 1926 so slovenski alpinisti dosegli zgornjo V. težavnostno stopnjo. Razvijala se je plezalna tehnika, preplezane so bile vedno zahtevnejše smeri in do leta 1941 so naši alpinisti

*Skalaši med šranganjem
Vir TMZ, Slovenski planinski muzej,
Gornjesavski muzej Jesenice*

PLANINSKI VEŠTIK marec 2021 9

Henrik Tuma
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

opravili številne težke plezalne podvige. Poleg novih smeri so v tem času ponovili skoraj vse "nemške" smeri v Julijskih ter Kamniško-Savinjskih Alpah. Kmalu so se usmerili tudi v tujino, predvsem v italijanske Dolomite in avstrijske ter nemške Alpe. Skali so se v tem času začeli pridruževati tudi starejši gorniki, med njimi je bil najpomembnejši Henrik Tuma, ki je podpiral predvsem športne vzgibe planinstva in je za Jugom postal naslednji skalaški alpinistični ideolog. Leta 1930 je Skala izdala – založil pa jo je sam – njegovo idejno knjigo *Pomen in razvoj alpinizma*. Tuma je bil zelo navdušen nad uspehi skalašev, v svoji knjigi je zapisal: "Čez strme in najstrmeje stene plezajo sedaj brez bojazni naši mladeniči in mladenke ... Ni ga špika in ni stene, katerih bi naši plezalci ne zmogli!" Čeprav je bilo še konec dvajsetih let videti, da bo slovenski alpinizem dosegel raven alpinizma pri drugih alpskih narodih vsaj v skalnem plezanju, pa se to v času delovanja Skale ni zgodilo. Kljub številnim lepim in težavnim smerem V. težavnostne stopnje slovenski alpinisti medvojnega obdobja niso preplezali nobene smeri VI. težavnostne stopnje.

Razlog bi lahko bil v značilnosti medvojnega obdobja – to je popolnoma ločen razvoj alpinizma v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah. Posamezne naveze so se specializirale za določeno območje in obdelovale izključno "svoj vrtiček". Kaj se je dogajalo drugje, jih ni niti zanimalo, sploh pa ne motiviralo.

Na zasneženem vrhu
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

Alpinistični klub Skala
Vir TMZ, Slovenski
planinski muzej,
Gornjesavski muzej
Jesenice

Največji vpliv v celotnem slovenskem medvojnem alpinističnem udejstvovanju sta imeli matična ljubljanska Skala in podružnica na Jesenicah, ki sta bili protagonistki razvoja, vodilno vlogo – vsaj kar se tiče števila vzponov in tudi glede na število plezalcev – pa sta si razdelili. Prvo obdobje je bila vodilna ljubljanska Skala, v tridesetih letih pa je primat prevzela jeseniška. V Kamniško-Savinjskih Alpah so delovali predvsem ljubljanski skalaši in člani iz mozirske oz. celjske podružnice, v Julijskih Alpah pa člani jeseniške podružnice.

Skalaše lahko označimo tudi kot začetnike zimskega stenskega alpinizma pri nas. V zimskih zasneženih stenah so dobesedno orali (snežno) ledino, ta dejavnost je bila do takrat pri nas omejena na pristope na manj zahtevne vrhove. Med skalaši so se z zimskim alpinizmom največ ukvarjali Uroš Župančič, Mirko Kajzelj, Joža Čop, Miha Arih in še nekateri drugi. Zlasti Župančič se je odlikoval z velikim številom letnih in zimskih vzponov. Številne je opravil sam.

TK Skala se je na občnem zboru 14. novembra 1940 preimenoval v Alpinistični klub Skala, kar je Kraljevska banska uprava dravske banovine 7. februarja 1941 tudi sprejela. S tem je klub potrdil svojo prioriteto usmeritev zadnjih let, novo poimenovanje pa nam pove tudi to, da se je izraz alpinizem v tem času že bolj uveljavil. Aprila 1941, na začetku druge svetovne vojne na Slovenskem, je AK Skala iz Rima prejel dopis, naj člani sodelujejo s sorodnimi italijanskimi organizacijami oziroma pristopijo h Clubu alpino italiano. Tajnik Skale Edi Keržan je kolegom svetoval, naj namesto tega raje vsi po vrsti izstopijo iz kluba, saj ga mora oblast v primeru premajhnega števila članov razpustiti. To se je tudi zgodilo in s tem je Skala prenehala obstajati. ○

Viri:

Arhiv Republike Slovenije, AS 380, Potočnik Miha.

Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice:
Triglavska muzejska zbirka.

Mirko Kajzelj, Herbert Drogenik: *Nas alpinizem*, Ljubljana 1932
France Malešič: *Spomin in opomin gora*; Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah, Radovljica, 2005

Peter Mikša, Kornelija Ajlec: *Slovensko planinstvo*, Ljubljana, 2011
Peter Mikša, Urban Golob: *Zgodovina slovenskega alpinizma*, Ljubljana 2013.

Peter Mikša, Elizabeta Gradnik: *Trden kakor skala*; Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala, Ljubljana 2017.

Boris Režek: *Stene in grebeni: razvoj alpinistike v Savinjskih Alpah (1759–1945)*, Ljubljana, 1959

Henrik Tuma: *Planinski spisi*, Ljubljana, 2000

Henrik Tuma: *Pomen in razvoj alpinizma*, Ljubljana, 1930